

Õppeaine:	Kirjandus
Klass:	11. klass
Kursus	3 kursust: „Kirjanduse põhiligid ja žanrid”, „20. sajandi kirjandus“, „Kirjandus ja film”¹
Tunde nädalas ja õppeaastas:	3 tundi nädalas; 35 tundi - 1 kursus
Rakendumine:	1.sept. 2012, korrigeeritud 1.sept. 2015
Koostamise alus:	Gümnaasiumi riiklik õppekava, lisa 1; Vastseliina G õppekava

ÕPPE- JA KASVATUSEESMÄRGID

Gümnaasiumi kirjandusõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) loeb ja väärtustab nii eesti kui ka maailmakirjanduse olulisemaid autoreid ja kirjandusteosed, suhestab loetut teose ajastu ning tänapäevaga;
- 2) väärtustab kirjanduse ühiskondlikku, ajaloolist ja kultuurilist tähtsust ning kirjanikku kui loojat;
- 3) väärtustab kirjandust kui tunde- ja kogemusmaailma rikastajat ning kujutus- ja mõttemaailma arendajat;
- 4) loeb nii proosat, luulet kui ka draamat, tunneb tähtsamaid kirjandusvoole ja -žanre ning eristab kirjandusteksti poeetilisi võtteid ja peamisi kujundeid;
- 5) mõistab sõnakunsti väljendusvahendite mitmekesisust ning nende erinevusi ja sarnasusi võrreldes teiste kunstiliikidega (teater, film, kunst, muusika, tants);
- 6) tajub kirjandusteksti mitmeti tõlgendatavust, erinevate kultuurikontekstide tausta teose mõistmisel, näeb kirjanduses inimese ja maailma mõistmise mudelit;
- 7) kujundab endast teadlikku lugejat, kes kirjanduse toel arendab oma eetilisi ja esteetilisi väärtushinnanguid ning maailmavaadet;
- 8) analüüsib kriitiliselt erinevaid kirjandusteoseid ja infoallikaid, arendab nii suulist kui ka kirjalikku väljendus- ja arutlusoskust ning loovust.

ÜLDPÄDEVUSED

Kultuuri- ja väärtuspädevus – rõhutatakse vaimseid väärtusi: suhtumist kirjandusse kui kunstiloomingusse ning kirjanikusse kui loojasse; kujundatakse õpilase kõlbelisi väärtusi, sotsiaalseid hoiakuid ning tõekspidamisi, suhtumist oma ja teiste rahvaste kirjandusse ning kultuuripärandisse laiemalt.

Sotsiaalne ja kodanikupädevus – kujundatakse koostööoskust, julgustatakse oma arvamust avaldama, kaaslaste ideid tunnustama ja teisi arvestama ning ühiseid seisukohti otsima. Eri laadi

¹ Vastseliina Gümnaasiumi õppekava tunnijaotusplaanis on lisatud 1 kirjanduse valikkursus lisaks RÕK-s sätestatule

ülesannete kaudu kujundatakse oskust eetilisel ja olusid arvestades suhelda nii suuliselt kui ka kirjalikult, nii vahenditult kui ka internetikeskkonnas. Kujundada ja järgida ühiskondlikke väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid; austada erinevate keskkondade, sh suhtluskeskkondade reegleid ja ühiskondlikku mitmekesisust, inimõigusi, religioonide ja rahvuste omapära; teha koostööd teiste inimestega erinevates situatsioonides; aktsepteerida inimeste ja nende väärtushinnangute erinevusi ning arvestada neid suhtlemisel; suutlikkus mõista globaalprobleeme, võtta kaasvastutus nende lahendamise eest; väärtustada ja järgida jätkusuutliku arengu põhimõtteid;

Enesemääratluspädevus – suutlikkus mõista ja hinnata adekvaatselt oma nõrku ja tugevaid külgi, arvestada oma võimeid ja võimalusi; analüüsida oma käitumist erinevates olukordades; käituda inimsuhetes sõltumatult. Tekstide üle arutledes toetatakse õpilase minapildi kujunemist, õpiolukordades luuakse võimalused suhestuda käsitletavate teemadega, loovülesannete kaudu tuuakse esile õpilase isikupära ja andelaad ning avardatakse maailmapilti.

Õpipädevus – suutlikkus organiseerida õppekeskkonda individuaalselt ja rühmas ning hankida õppimiseks, vajaminevat teavet; leida sobivad teabeallikad ja juhendajad ning kasutada õppimisel nende abi; planeerida õppimist ja seda plaani järgida; kasutada erinevaid õpistrateegiaid ja õpitut erinevates olukordades ja probleeme lahendades; seostada omandatud teadmisi varemõpituga; arendatakse kuulamis- ja lugemisoskust, eri liiki tekstide mõistmist, fakti ja arvamuse eristamist, eri allikatest teabe hankimist ja selle kriitilist kasutamist, eri liiki tekstide koostamist ning oma arvamuse kujundamist ja sõnastamist.

Suhtluspädevus – suutlikkus ennast selgelt, asjakohaselt ja viisakalt väljendada emakeeles, arvestades olukordi ja mõistes suhtluspartnereid ning suhtlemise turvalisust; ennast esitleda, oma seisukohti esitada ja põhjendada; koostada eri liiki tekste, kasutades korrektset viitamist, kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili; väärtustada õigekeelsust, kasutada korrektset ja väljendusrikast keelt ning kokkuleppel põhinevat suhtlemisviisi; kujundatakse arutlemise, väitlemise aluseid.

Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus – suutlikkus kasutada matemaatikale ja loodusteadustele omast keelt, sümboleid, meetodeid ja mudeleid; mõista kirjandusteoste kaudu loodusteaduste ja tehnoloogia tähtsust ning mõju igapäevaelule, loodusele ja ühiskonnale; mõista tekstidele toetudes teaduse ja tehnoloogiaga seotud piiranguid ja riske;

Ettevõtlikkuspädevus – suutlikkus ideid luua ja ellu viia, kasutades omandatud teadmisi ja oskusi erinevates elu- ja tegevusvaldkondades; näha probleeme ja neis peituvaid võimalusi, aidata kaasa probleemide lahendamisele; seada eesmärged, koostada lühi- ja pikaajalisi plaane, neid tutvustada ja ellu viia; korraldada ühistegevusi ja neist osa võtta, näidata algatusvõimet ja vastutada tulemuste eest; reageerida loovalt, uuendusmeelselt ja paindlikult muutustele ning võtta arukaid riske; mõelda kriitiliselt ja loovalt, arendada ja hinnata oma ja teiste ideid;

Digipädevus – suutlikkus kasutada uuenevat digitehnoloogiat toimetulekuks kiiresti muutuvast ühiskonnas nii õppimisel, kodanikuna tegutsedes kui kogukondades suheldes; leida ja säilitada digivahendite abil infot ning hinnata selle asjakohasust ja usaldusväärsust; osaleda digitaalses sisuloomes, sh tekstide, piltide, multimeediumide loomisel ja kasutamisel; kasutada probleemilahenduseks sobivaid digivahendeid ja võtteid, suhelda ja teha koostööd erinevates digikeskkondades; olla teadlik digikeskkonna ohtudest ning osata kaitsta oma privaatsust, isikuandmeid ja digitaalset identiteeti; järgida digikeskkonnas samu moraali- ja väärtuspõhimõtteid nagu igapäevaelus.

LÄBIVAD TEEMAD

„Elukestev õpe ja karjääri planeerimine” – kujundada õpilase valmidust ja oskusi teha oma elukäiku puudutavaid valikuid ning suurendada teadmisi töömaailmast. Erinevatele ilukirjandustekstidele toetudes on eesmärgiks aidata õpilasel mõista ja väärtustada elukestvat õpet kui elustiili ning mõtestada oma karjääri planeerimist kui jätkuvat otsuste tegemise protsessi. Õpilast suunatakse märkama erinevate ajastute elu- ja töökorralduse muutumist sajandite jooksul, analüüsitakse tegelaste eneseleidmist, elu- ja töökäiku, valikute õigustatust ja võimalusi. 20. sajandi kirjandus kätkeb endas suuremat hulka kõikmõeldavaid eeskujusid, millega õpilased saavad end samastada, mida õpilased saavad analüüsida.

„Teabekeskond” eri allikatest (sh internetist) teabe hankimist, selle kriitilist hindamist ning kasutamist nii õppeteemakohaste teadmiste laiendamiseks kui ka tekstiloomes. Õpilane teeb meediatarbijana iseseisvaid valikuid ning põhjendab neid, lähtudes oma erinevatest huvidest ja vajadustest. Õpilane on kursis avalikus ruumis tegutsemise reeglitega ning taunib nende rikkumist. Ta mõistab meediamajanduse rolli ühiskonnas, tutvub globaliseerumise mõjudega meedia sisule ja inimeste meediakasutusharjumustele. Läbiva teema ja aineõppe koosmõjul suudab õpilane oma sõnumi vormistada ja seda otstarbekalt edastada.

„Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus” - tegevuste ning projektide kaudu süvendatakse õpilaste teadlikkust ühiskonna poliitilisest ja majanduslikust toimimisest, et õpilased saaksid oma kogemuse kaudu tunnetada aktiivseks ja informeeritud kodanikuks olemise eeliseid. Eri ajastute, maailma ja sõdade kajastamine kirjanduses ning sellega kaasnevate probleemide analüüs aitab mõista, mis on inimesele hea, kuidas kirjanik oma aega ning ajastu probleeme teoses tõlgendab. Kirjandus kannab endas ajastu poliitilist ja ühiskondlikku pitsert. Olulisel kohal on tsensuur ja lugemine ridade vahelt. Analüüsida tuleb ka seda, kuidas rühmitused (Noor-Eesti, kassetipõlvkond, Arbujad jt) oma tegevusega kaasaega mõjutasid. Erinevate süžeedega kirjandusteosed võimaldavad juhtida tähelepanu sellele, kuidas inimene saab muuta end ümbritsevat maailma, luua ja parendada ühiskonda, kuidas inimese entusiasm ning kindel siht viib oodatud tulemuseni.

„Keskond ja jätkusuutlik areng” käsitlus taotleb õpilase kujunemist sotsiaalselt aktiivseks, keskkonnateadlikuks, vastutustundlikuks ning tervist ja turvalisust väärtustavaks inimeseks. Reisikirjade ning looduslühirika lugemisel ja sisu analüüsimisel suunata õpilast märkama kujutatud keskkonna probleeme. Tähelepanu saab juhtida inimese ja looduse suhtele ning sellele, kuidas inimene muudab end ümbritsevat keskkonda ja loodust ning kuidas loodus omakorda tungib peale inimese loodule.

„Kultuuriline identiteet” – kirjandusteoste analüüsimine ja tõlgendamine võimaldab mõista kirjanduse kultuurilist mitmekesisust. Õppeprotsess toetab õpilase kultuuriteadlikkuse ja -mõistmise kujunemist. Antiigist alates saab keskenduda kirjandusele kui ajastu kultuuri esindajale, inimkonna ajaloo ja tema kultuuri peegeldajale. Teoste analüüsimisel hinnatakse tervikuna käsitletava teose juures selle rahvus- või maailmakultuurilist väärtust.

„Tervis ja ohutus” – tegelast analüüsides vaadeldakse tegelase eluviise, kuidas kujundatakse tegelase elu ja valikud sotsiaalsest ja psühholoogilisest aspektist, kui tervislikult elab tegelane, jälgitakse tegelase nii füüsilise kui ka vaimse tervise tasakaalu. Analüüsides 20. sajandi teoseid, saab keskendutakse mõjutustele, mis ohustasid peamiselt vaimset tervist: kuidas jääda iseendaks erinevates kriisisituatsioonides, kuidas säilitada tervet mõistust represseerimiste, sõdade ja vangistuse käigus.

„**Teabekeskond**” – žanri- ja teostepõhisel kursusel antakse teoste analüüsimisel erinevaid meedia- ja IKT-vahendeid nõudvaid ülesandeid. Õpilased lavastavad erinevaid videoklippe, viivad läbi tegelastega raadiointervjuusid, videopäevikuid; tehakse reklaame teostele.

„**Väärtused ja kõlblus**” – õpilast suunatakse arutlema kõikide eetiliste ja esteetiliste probleemide üle kirjandusteostes, hindama humaanseid väärtusi, kõrvutama enda ja kirjandusteose väärtuste maailma. Väärtuste kujunemist mõjustavad kõik käsitletavat proosa-, draama- ja luuletekstid. Arutledes tegelaste kõlbluse üle ning hinnates nende tõekspidamisi ja tegusid, analüüsitakse ühtlasi armastuse, inimese kujunemise, kuritöö ja karistuse, põhimõttekindluse jm tähendust ning väärtusi.

„**Tehnoloogia ja innovatsioon**” – õpilasel võimalik kujundada nägemus, kuidas on tehnoloogia areng ja innovatsioon kujundanud inimest ja inimeseks olemist, mil moel on tehnika inimest muutnud. Pööratakse tähelepanu innovatsioonile ja edasipürgimisele teose probleemistikus, eriti ajastu kontekstist johtuvalt. Õpilane mõtestab erinevate kirjandusvoolude suhet tehnikasse. Olulised märksõnad on futurism, modernism, sürrealism, argielu kirjanduses.

III KURSUS „KIRJANDUSE PÕHILIIGID JA –ŽANRID”

„**Kirjanduse põhiliigid ja -žanrid**“ toetub varasemale kirjandusteose analüüsi- ja tõlgenduskursusele, mis annab õpilasele aluse aktiivselt ja iseseisvalt lugeda ning teoseid analüüsida ja tõlgendada: teoseid põhiliigi ja žanri põhjal käsitledes kasutatakse poeetikaanalüüsi mõisteid ja võtteid. Kursuses keskendutakse kirjanduse metakeele tundmaõppimisele ning eri liiki ja žanris kirjandusteoste analüüsile ja tõlgendamisele erinevatest aspektidest. Omandatud teadmisi kirjanduse metakeelest ja analüüsivõimalustest rakendatakse järgnevas „20. sajandi kirjanduse“ ja 12. klassis „Uuema kirjanduse“ kursuses, mis hõlmavad maailmakirjanduse kultuuriepohhe, kirjandusvoole, žanre ja mõisteid, olulisemaid autoreid ja teoseid, samuti valikkursustes, mis käsitlevad kultuuris tuntud müütide ja arhetüüpsete tegelastega seotud motiivide esinemist kirjanduses ning kirjanduse ja kirjanike seoseid ühiskonnaga.

Kursuse eesmärk on süüvida põhjalikumalt ilukirjanduse olemusse: uurida põhiliike ja žanre, anda ülevaade žanride kujunemisest ja mitmekesisusest ning neid iseloomustavatest tunnustest. Õpilane laiendab, süvendab ja kinnistab oma teoreetilisi teadmisi tekstikatkendite ning tervikteoste analüüsi ja tõlgendusega.

Kursuse eepika osa keskendub esmajoonel romaani kujunemise ja alaliikide tutvustamisele, alates žanri sünnist ning lõpetades postmodernistliku romaaniga; suuremat tähelepanu pööratakse ka novelližanri arengule ja mitmekesisusele. Käsitletavat tekstid pärinevad nii eesti kui ka maailmakirjanduse autoritelt, mis võimaldab võrdlevat vaatlust. Lüürika ja lüroepika osa annab ülevaate olulisematest luulevormidest, mida kinnistatakse eeskätt eesti luuletajate tekstinäidetega.

Kursuse dramaatika osa tutvustab näitekirjanduse žanre, rõhk on kahe draamateose põhjalikumal käsitlusel.

ÕPITULEMUSED

Kursuse lõpul õpilane:

1) eristab õppematerjalidele toetudes kirjanduse põhiliike ja žanre, analüüsib teoseid liigi- ja žanritunnuste põhjal;

- 2) toob esile käsitletud teoste teema, probleemistiku ja ideestiku, analüüsib tegelasi ja nende suhteid, loob seoseid nüüdisajaga ning tsiteerib ja refereerib oma väidete kinnitamiseks teksti;
- 3) nimetab luuleteksti žanri, teema ja põhimotiivid, sõnastab selle mõtte ning analüüsib keele ja kujundikasutust;
- 4) eristab näitekirjanduse põhižanre ja nende alaliike, arutleb näidendis käsitletud teemade ja probleemide üle ning analüüsib tegelaste suhteid;
- 6) selgitab ja kasutab praktikas peamisi tekstianalüüsis vajalikke mõisteid ja kujundeid ning analüüsib ilukirjanduslikku keelt ja stiili;
- 7) on tervikuna läbi lugenud ja analüüsinud vähemalt kaks romaani, kaks draamateost, kaks novelli, miniatuure antud valikust ning ühe eesti autori luuletuskogu.

ÕPPESISU

Ilukirjanduse põhiliigid ja žanri mõiste

Ilukirjanduse põhiliigid. Lüüriliste, eepiliste ja dramaatiliste tekstide olemus. Žanri mõiste. Kirjandusvoolu ja -žanri stiil. Kirjandusteose stiil kui mõtte ühtsus ja väljendusvahendite korrastatus.

Eepika

Eepos, romaan, novell, jutustus, miniatuur.

Romaani sünd ja muutused.

Romantiline romaan: Emily Jane Bronte „Vihurimäe“ või Selma Lagerlöf „Gösta Berlingi saaga“.

Realistlik romaan: Honoré de Balzac „Isa Goriot“ või Fjodor Dostojevski „Kuritöö ja karistus“ või Gustave Flaubert „Madame Bovary“ või Stendhal „Punane ja must“ või Anton Hansen Tammsaare „Tõde ja õigus“ või Gnut Hamsuni „Maa õnnistus“.

Romaani alaliigid.

Kujunemisromaan: August Gailit „Ekke Moor“ või Charles Dickens „David Copperfield“

Ajalooline romaan: Jaan Kross „Keisri hull“ või „Paigallend“ või Mats Traat „Tants aurukatla ümber“.

Psühholoogiline romaan: Eduard Vilde „Mäeküla piimamees“ või Gert Helbemäe „Ohvrilaev“.

Novell: Giovanni Boccaccio, Edgar Allan Poe, Jaan Oks, Friedebert Tuglas, Arvo Valton, Ervin Õunapuu looming.

Miniatuur: Friedebert Tuglas, Anton Hansen Tammsaare looming.

Elulookirjandus, memuaarid.

Lüürika ja lüroepika

Ballaad, epigramm, haiku, ood, piltluule, poem, sonett, valm. Salmidega ja salmideta luule.

Vabavärss. Sonett: Francesco Petrarca, William Shakespeare, Marie Under, Henrik Visnapuu, Bernard Kangro jt. Modernistlik luule: Betti Alver, Heiti Talvik jt. Vabavärss: Jaan Kross, Artur Alliksaar, Jaan Kaplinski, Paul-Eerik Rummo jt. Laululine luule: Viivi Luik, Hando Runnel, Juhan Viiding jt.

Dramaatika

Tragöödia, komöödia, draama, tragikomöödia. Draama alaliigid: karakterdraama, psühholoogiline draama, olmedraama, ideedraama, ajalooline draama.

Tragöödia: Anton Hansen Tammsaare „Juudit“.

Komöödia: Moliere „Tartuffe“ või Andrus Kivirähk „Eesti matus“

Draama: Johann Wolfgang Goethe „Faust“ (I osa) – kõigile kohustuslik

Mõisted

Ajalooline romaan, ballaad, draama, dramaatika, eepika, epigramm, haiku, komöödia, kujunemisromaan, lüroepika, lüürika, maagilis-realistlik romaan, miniatuur, modernism, novell, ood, piltluule, poem, psühholoogiline romaan, realism, romaan, romantism, sonett, tragikomöödia, tragöödia, vabavärss, valm.

IV KURSUS „20. SAJANDI KIRJANDUS“

Kursuse „20. sajandi kirjandus“ eesmärk on kujundada terviklik kirjandus- ja kultuurilooline teadmiste süsteem ning ajatelg edasisteks kirjandusõpinguteks. Selleks antakse põgus ülevaade maailmakirjanduse kujunemisetappidest, ajastute- ja vooludevahelistest seostest, nimetades perioodide ajapiirid ja tunnused, tähtsamad žanrid, autorid ja teosed. Kursus keskendub ainult kõige iseloomulikumale käsitletavas ajajärgus, luues ettekujutuse voolude ja žanride tekkest ning levikust.

Ainesisus on esitatud ajastut kõige ilmekamalt esindavad autorid, kelle hulgast teeb õpetaja valiku, keda põhjalikumalt tutvustada, arvestades tekstide kättesaadavust, oma eelistusi, aega, õpilaste võimeid ja huve. Kummagi kursuse vältel loetakse tervikuna läbi vähemalt neli ainekavas nimetatud autori teost nii eesti kui ka maailmakirjandusest.

Ülevaateteemade kõrval on tähtis pakkuda õpilasele võimalust otsida tekstidest ajastule või voolule iseloomulikku, et õpikust loetut või õpetaja räägitut kinnistada. Ajastute, voolude ja neid esindavate autorite teostega tutvutakse kursuste jooksul kas terviktekstide või tekstikatkendite kaudu.

Õppesisus on esitatud mitmeid arutlusteemasid, mille eesmärk on ärgitada diskussiooni kirjanduse olemuse ja ilmingute üle. Kirjandusõpetuses on oluline tõmmata paralleele, võrrelda ja leida erinevusi näiteks selles, mida on inimene väärtustanud ning kuidas on moraalsed tõekspidamised ja esteetilised maitsehoiakud aegade jooksul muutunud. Kõigi arutlusteemade käsitlemine pole kohustuslik. Valiku teeb õpetaja, lähtudes käsitletavatest teostest ja õpilaste võimekusest ja huvidest.

Maailmakirjanduse arengulooga paralleelselt vaadeldakse kirjanduse kujunemist Eestis, pöörates tähelepanu sellele, millised on eesti ja maailmakirjanduse kokkupuutepunktid, ühis- ja erijooned. Kursuste jooksul kinnistub arusaam, et eesti kirjandus ei ole eraldiseisev nähtus, vaid moodustab koos teiste maade autorite loominguga maailmakirjanduse terviku.

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) iseloomustab õppematerjalidele toetudes eri ajastute kirjandust, tähtsamaid voole ja žanre, autoreid ja nende teoseid;
- 2) nimetab eesti kirjanduse tähtsamaid perioode, kirjanduslikke rühmitusi, olulisemaid autoreid ja nende teoseid;
- 3) seostab eesti kirjanduslugu Euroopa kirjanduse perioodide, voolude ja suundadega,
- 4) võrdleb poetikaanalüüsile tuginedes kahte vabalt valitud kirjandusteost, tuues esile ühiseid ja eriomaseid jooni;
- 5) mõistab ning hindab kirjandusteoste humaanseid, eetilisi ja esteetilisi väärtusi;
- 6) on tervikuna läbi lugenud ja analüüsinud vähemalt ühe eesti ja ühe välismaise autori proosa- või draamateose, tunneb teoste ning nende autorite kohta üldises kultuuri- ja kirjandusloos.

Temaatika**20. sajandi maailmakirjanduse voolud ja suunad.**

Modernistlik luule. Sümbolism (Aleksandr Blok). Futurism (Vladimir Majakovski). Imažism (Thomas Stearns Eliot). Sürrrealism (Federico García Lorca). Akmeism (Anna Ahmatova).

Modernistlik proosa: Franz Kafka, Herman Hesse, Virginia Woolf või Vladimir Nabokov. „Kadunud põlvkond“ (Ernest Hemingway või Erich Maria Remarque)

Eksistentsialism: Albert Camus.

Modernistlik draama: Maurice Maeterlinck, Tennessee Williams.

Maagiline realism, postmodernism: Gabriel García Márquez või Milan Kundera või Umberto Eco või Günter Grass.

20. sajandi eesti luule. Noor-Eesti rühmituse euroopaliku kultuuri taotlus ja luuleuendus.

Uusromantism. Ernst Enno sümbolistlikkus ja Villem Ridala impressionistlikkus. Siuru rühmituse meelelisus. Tarapita ekspressionistlikkus. Arbujate põhihoiakud. Betti Alveri mõtte- ja väljenduselgus. Heiti Talviku nägemuslikkus.

Pagulasluule tähtsamad autorid ja põhiteemad. Bernard Kangro mütopoesia.

Ilmar Laabani või Andres Ehini sürrrealism.

Stalinistlik luule. Sulaaja luule. Modernism 1960.– 1970. aastate luules. Artur Alliksaare või Juhan Viidingu keelemängud.

Kassetipõlvkond: illusioonid ja tegelikkus. Paul-Eerik Rummo valu ja tõetaotlus. Jaan Kaplinski harmooniaotsingud. Hando Runneli rahvuslikkus. Viivi Luige uus sümbolism. Luule poliitiline alltekst. Doris Kareva või Indrek Hirve armastusluule.

20. sajandi eesti proosa. Friedebert Tuglase uus sümbolistlik novell või Jaan Oksa ekspressiivne novell või Peet Vallaku uusrealistlik novell. August Gailiti uusromantiline romaan. Anton Hansen Tammsaare romaanid.

Pagulasproosa tähtsamad autorid ja teosed, žanrid ja põhiteemad: Gert Helbemäe, Albert Kivikas, August Mälk, Karl Ristikivi Valev Uibopuu või Helga Nõu.

1960.–1980.aastate proosa muutused. Mats Traadi talupojaromaanid. Jaan Krossi ajaloolised ja eluloolised romaanid.

Proosa uuenduslikkus: sisemonoloog, eksistentsiaalsus, võõrandumine, grotesk. Mati Unt või Arvo Valton. 1970.–1980. aastate uus põlvkond. Mihkel Muti irooniline romaan.

Olmerealism.

20. sajandi eesti draama.

1960.–1970. aastate teatriuendus. Väärtuste kriis Enn Vetemaa näidendites. 1980. aastate vastupanuhiakud. Ajaloopöörised, rahvas, mälu ja identiteet Jaan Kruusvalli või Madis Kõivu näidendites.

Mõisted

Absurdidraama, absurditeater, akmeism, avangardism, eksistentsialism, ekspressionism, futurism, grotesk, imažism, impressionism, maagiline realism, modernism, pagulaskirjandus, postmodernism, sümbolism, sürrrealism, uusromantism.

V KURSUS „KIRJANDUS JA FILM”

Kursus keskendub kirjanduse ja filmi kokkupuutepunktile. Kursuse eesmärk on anda põhiteadmised filmi olemusest ja vastuvõtust ning mõjust vaatajale.

Kursuse jooksul antakse õpilastele põgus ülevaade sellest, kuidas film tänapäeval valmib. Kursuse põhirõhk on filmikeele (poetika) õpetamisel, mis on omakorda kursuse alateema „Film kui kirjandusteose tõlgendus“ vältimatu alus.

Tunni organiseerimiseks kasutatakse filmide ja kirjandusteoste katkendeid, võimalusel kutsutakse õpilastega kohtuma eesti filmitegijaid.

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) kirjeldab üldjoontes filmi valmimiskäiku;
- 2) tunneb filmi peamisi poetikavõtteid;
- 3) mõistab filmikujutise tinglikkust ning filmikujundit kui tähenduse kandjat; eristab filmi nähtava sisu režissööri autorihoiakust ja kujundlikust sõnumist;
- 4) võrdleb kirjandusteost ning selle põhjal valminud filmi, lähtudes filmi- ja kirjanduse poetikast;
- 5) arutleb filmi ja kirjandusteose esteetika ning seal väljendatud eetiliste väärtushinnangute üle, sõnastab oma vaatamis- ja lugemiskogemuse;
- 6) kirjutab kirjandusteose katkendi põhjal lühistsenaariumi ning kadreerib selle;
- 7) kirjutab filmiarvustuse, kasutades kursuse jooksul õpitut ning hinnates filmis ja kirjandusteoses esil või varjul olnud väärtusi;
- 8) tunneb peamisi filmiliike;
- 9) teab eesti kirjanduse ainetel valminud väärtfilme.

ÕPPESISU

Filmi loominguiline meeskond ja valmimiskäik

Stsenaariumi periood: osalevad stsenaarist, režissöör, produtsent; tulem – valmis stsenaarium.

Stsenaariumi etapid: ideekavand (sünopsis), arendus, stsenaariumi variandid. Süžeeleiniid ja areng: proloog, ekspositsioon, sõlmitus, intriig, kulminatsioon, lahendus, epiloog.

Filmipoetika ja esteetika

Tinglikkus filmis. Kinematograafiline nägemine ja mõtlemine. Filmikujund kui kunstiline üldistus.

Filmi poetikavõtted: metafoor, sümbol, allegooria, hüperbool, personifikatsioon. Assotsiatiivne mõtlemine kui filmipoetika mõistmise eeldus. Illustratiivsus – nähtuste poetilise avamise vastand. Poetikavõtete kasutamine filmis ja kirjanduses. Mustvalge ja värvifilm.

Tänapäeva filmikunsti jooni ja suundi

Uue filmikeele otsingud. Filmiliikide ja žanride segunemine ning uute kujunemine. Dokumentaalsus mängufilmis. Nüüdisaegne poliitiline film ja propagandafilmid. Rahvusvahelised filmifestivalid.

Film kui kirjandusteose tõlgendus

Filmi ja kirjanduse suhted. Eesti ja maailmakirjanduse klassika ainetel valminud filme. Kirjandusteost illustreeriv ekraniseering ja kirjandusteose loominguiline töötlus. Üht ja sama kirjandusteost erinevalt tõlgendavad filmid. Kirjandusteoste põhjal valminud väärtfilme. Kirjandusteose ja filmi võrdlev analüüs. Filmikriitika. Filmiretsensiooni kirjutamine.

Mõisted

Autorifilm, dramaturgia, duubel, filmikriitika, filmipoetika, filmiretsensioon, kaader, kommertsfilm, montaaž, motiiv, plaan, produtsendifilm, režissöörifilm, stsenaarium, süžee, väärtfilm.

Kursuse jooksul loeb õpilane läbi kaks kirjandusteost ja vaatab nende põhjal tehtud filme.Tundides käsitletavat tervikteost ja filmid

1. „Tants aurukatla ümber“, režissöör Peeter Simm. Eesti Telefilm, 1987. Mats Traadi samanimelise romaani ainetel.
2. „Ukuaru“, režissöör Leida Laius. Tallinnfilm, 1973. Veera Saare samanimelise romaani ainetel.
3. „Karu süda“, režissöör Arvo Iho. „Faama Film“ ja „Cumulus Projekt“, 2001. Nikolai Baturini samanimelise romaani ainetel.

LÕIMING TEISTE ÕPPEAINETEGA

1. **Ühiskonnaõpetus ja ajalugu** - ühiskonnas toimuva märkamise ja mõtestamise, ühiskonnaelus ja inimsuhetes orienteerumine. Ilukirjandusteoste lugemine ja analüüs mõjutab maailmapildi kujunemist, ajaloosündmuste ja arengu mõistmist, ühiskonnaelus ja inimsuhetes orienteerumist. Seostatakse erinevate ajastute kirjandusteoseis käsitletud probleeme tänapäevaelu ja inimestega.
2. **Võõrkeeled** - väliskirjanduse autorite ja teostega tutvumine võib äratada huvi võõrkeelte õppimise vastu, õpitavas võõrkeeles kirjutatud teoste lugemine ja arutamine võib teadlikul suunamisel äratada huvi õpitava keele maa, selle kultuuri ja kirjanduse originaalkeeles lugemise vastu.
3. **Loodusained** - looduslased tekstid ilukirjanduses aitavad kaasa looduse tundmaõppimisele ja väärtustamisele. Loodusluule lugemine ja esitamine, sellega seotud esteetilis-emotsionaalsed elamused, samuti kirjandusteose looduskirjelduse kui kunstilise kujundi analüüs, selle tähenduse mõistmine teose kontekstis ergastab tähelepanu looduse ilule ja väärtustab loodust kui esteetiliste elamuste allikat.
4. **Arvutiõpetus** – tööde korrektne vormistamine, erinevate programmide (Wix, Prezi, Movie Maker, Google Drive) kasutamine õppetöös.
5. **Muusikaõpetus** – käsitletavale ajajärgule iseloomuliku muusika kasutamine meelelo loomiseks; inspiratsioon muusikast tekstide loomisel.
6. **Kunstiajalugu** – kunsti- ja kirjandusvoolude seosed, vastastikune mõjutamine.
7. **Eesti keel „Meedia ja mõjutamine“** – kirjandusteoste ja nende metatekstide kajastused ja kasutamine meedias, tekstianalüüsi põhivõtete rakendamine kirjandust puudutavate meediatekstide käsitlemisel, arhetüüpide ja –tekstide leidmine ja kasutamine meedias, keele stiiliregistrite (kõrgest madalani) analüüsimine autori loomingus.
8. **Psühholoogia** – tegelase hingeelu analüüsimine; missugused tegurid mõjutavad inimpsüühikat ja inimese käitumist.

ÕPPEMETOODIKA

Õppeprotsessis kombineeruvad õppetegevuse eri liigid, kuid loengumeetodit rakendatakse minimaalselt. Õppimisel rakendatakse erinevaid iseseisva töö vorme: teoste lugemine, diskussioon, dispuut, seminar. Õpilased koostavad ülevaateid, retsensioone, referaate, esitlusi; kirjutavad kirjandeid ja loovtöid, teevad õppe-uurimistöid.

Teoseid tõlgendades on tähtis tekitada lugejakeskne diskussioon eetilistel ja esteetilistel teemadel, välistada üheseid hinnanguid ning näidata uue aja kirjanduse õnnestumisi ning vaieldavusi. Selleks kasutatakse erinevaid võtteid ühiste arutluste ja diskussioonivõrkude loomiseks: rühmatöö, paaritöö, ettekanne, projektõpe.

Probleemipõhine ja isiklikku argumenteerimist õhutatav arutelu, mis käsitleb teoste kunstilisi ja moraalseid väärtusi, on kirjandusõpetuses eelistatav.

Kasutatakse erinevaid õppemeetodeid: loengut, frontaalset õpet, rühmatööd, projektõpet.

FÜÜSILINE ÕPIKESKKOND

1. Kool korraldab õppe klassis, kus saab mööblit sobivalt ümber paigutada liikumistegevusteks (nt dramatiseeringud, õppemängud), rühmatööks ning ümarlauavestlusteks.

2. Kool võimaldab klassiruumis kasutada õigekeelsussõnaraamatuid ja võõrsõnade leksikoni.

Kool võimaldab klassis õppetöö läbiviimiseks kasutada arvutit ja dataprojektorit

3. Kool võimaldab tunde läbi viia arvutiklassis, kus kasutatakse tänapäeva info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid, sh netisõnaraamatuid.

4. Tunde peetakse vajaduse korral kooli raamatukogus ning väljaspool kooli.

HINDAMINE

Gümnaasiumiastmes hinnatakse õpilase:

- 1) suulist ja kirjalikku suhtlust;
- 2) tekstide vastuvõttu;
- 3) tekstiloomet;
- 4) tekstide õigekeelsust.

Hindamise aluseks on Vastseliina Gümnaasiumi õppekavas sätestatud hindamisjuhend.

Hindamise vormidena kasutatakse kujundavat ja kokkuvõtvat hindamist.

Kujundava hindamise käigus analüüsitakse õpilase teadmisi, oskusi, hoiakuid, väärtushinnanguid ja käitumist, antakse tagasisidet õpilase seniste tulemuste ning vajakajäämiste kohta, innustatakse ja suunatakse õpilast edasisele õppimisele ning kavandatakse edasise õppimise eesmärgid ja teed. Kujundav hindamine keskendub eelkõige õpilase arengu võrdlemisele tema varasemate saavutustega.

Tagasiside kirjeldab õigel ajal ja võimalikult täpselt õpilase tugevaid külgi ja vajakajäämisi ning sisaldab ettepanekuid edaspidisteks tegevusteks, mis toetavad õpilase arengut.

Õppetunni vältel saab õpilane õpetajalt, kaaslastelt või enesehinnangu abil enamasti suulist või kirjalikku sõnalist tagasisidet õppeainet ja ainevaldkonda puudutavate teadmiste ja oskuste (sealhulgas üldpädevuste, kooliastme õppe- ja kasvatuseesmärkide ja läbivate teemade), ent ka käitumise, hoiakute ning väärtushinnangute kohta.

Kokkuvõttev hindamine on hinnete koondamine poolaastahinneteks ning poolaastahinnete koondamine aastahinneteks.

AINEALASED PROJEKTID

Veebikeskkonnas Wix.com ühe kirjaniku ja loetud teose veebilehe koostamine

Reklaamklipi tegemine loetud teosele

Ühe kirjandusliku lühiteksti ekraniseerimine

Telesaate "Kohtumine tundmatuga" läbiviimine ühe autori ja tema teose tegelastega

KASUTATAV ÕPPEKIRJANDUS JA ÕPPEVAHENDID

Nahkur, Anne 2005. Kirjandus realismist postmodernismini. Tallinn: Koolibri.

Nahkur, Anne. Kirjandus realismist postmodernismini. Gümnaasiumi kirjandusõpiku kuulamisülesanded. CD 1-2

„Maailmakirjanduse lugemik keskkoolile”, koost. J. Talvet, L. Mäll, P. Torop, J. Unt

Youtube <https://www.youtube.com/>

„Tants aurukatla ümber“, režissöör Peeter Simm. Eesti Telefilm, 1987. Mats Traadi samanimelise romaani ainetel.

„Ukuaru“, režissöör Leida Laius. Tallinnfilm, 1973. Veera Saare samanimelise romaani ainetel.

„Karu süda“, režissöör Arvo Iho. „Faama Film“ ja „Cumulus Projekt“, 2001. Nikolai Baturini samanimelise romaani ainetel.

„Mäeküla piimamees“, režissöör Leida Laius. Tallinnfilm 1965.

„Allikas“, režissöör Darren Afronovsky, 2006.